नेपालका दलितहरूबीचको आर्थिक तथा शैक्षिक असमानता
इन्द्रपुर गा.वि.स., मोरङ जिल्ला

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय, अर्थशास्त्र शिक्षा
विभाग, स्नातकोत्तर तह (एम.एड्.) दोस्रो वर्षको आंशिक
आवश्यकता परिपूर्तिका लागि प्रस्तुत
शोधपत्र

शोधकर्ता
सन्तोष सुन्दास
स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) दोस्रो वर्ष
क्याम्पस क्रमाङ्क : १०५२
परीक्षा क्रमाङ्क : २८१२३२/२०६८
त्रि.वि.दर्ता नं.: ९-१-२१४-३५७-२००४
भर्ना वर्ष : २०६७

शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग,
अर्थशास्त्र शिक्षा विभाग,
कीर्तिपुर, काठमाडौँ

२०७३

सिफारिस पत्र (RECOMMENDATION LETTER)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र केन्द्रिय विभाग, अर्थशास्त्र शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता पूर्तिका लागि **सन्तोष सुन्दास**ले **"नेपालका दलितहरूबीचको आर्थिक तथा शैक्षिक असमानता इन्द्रपुर गा.वि.स., मोरङ जिल्ला "** विषयमा स्थलगत अध्ययन गरी यो शोधपत्र तयार पार्नु भएको हो । प्रस्तुत शोधपत्रलाई आवश्यक मूल्यांकनको लागि मूल्यांकन समिति समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

....

प्रा.डा. ध्रुवराज सिवाकोटी

शोध निर्देशक

अर्थशास्त्र शिक्षा विभाग

त्रि.वि, कीर्तिपुर

मिति : २०७३/०९/०८

स्वीकृतिपत्र (APPROVAL SHEET)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र संकाय केन्द्रिय विभाग, अर्थशास्त्र शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको आंशिक आवश्यकता पूर्तिका लागि **सन्तोष सुन्दास**ले **“नेपालका दलितहरूबीचको आर्थिक तथा शैक्षिक असमानता इन्द्रपुर गा.वि.स., मोरङ जिल्ला”** शीर्षकको शोधपत्र स्नातकोत्तर तहको उपाधिको लागि उपयुक्त ठहरिएकोले स्वीकृत प्रदान गरिएको छ ।

मूल्यांकन समितिः

१. विभागीय प्रमुख ....

उ.प्रा. मिनराज पौडेल

२. वाह्य सुपरिवेक्षक ....

प्रा.डा. महेशराज दाहाल

३. आन्तरिक सुपरिवेक्षक ....

प्रा.डा. ध्रुवराज सिवाकोटी

मिति : २०७३/१०/२४

कृतज्ञता ज्ञापन (ACKNOWLEDGEMENT)

"**नेपालका दलितहरूबीचको आर्थिक तथा शैक्षिक असमानता इन्द्रपुर गा.वि.स., मोरङ जिल्ला**" शीर्षकको शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय, अर्थशास्त्र शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो बर्षको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि तयार पारिएको हो । यस शोधपत्रको शीर्षक छनौटदेखि शोधपत्रको स्वीकृत अवस्थासम्म अमूल्य सल्लाह र सुझाव प्रदान गरी हौसला प्रदान गरिरहनुहुने अर्थशास्त्र शिक्षा विभागका पूर्व विभागीय प्रमुख तथा मेरो शोधपत्र लेखनका निर्देशक प्रा.डा. ध्रुवराज शिवाकाटी ज्यूप्रति म सदा कृतज्ञ छु । यो शोधपत्र लेखनका क्रममा महत्वपूर्ण सल्लाह र सुझाव प्रदान गर्नुहुने अर्थशास्त्र शिक्षा विभागका प्रमुख मीनराज पौडेल र सह-प्राध्यापक सुर्य बहादुर थापा र अन्य सम्पूर्ण गुरुहरुप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

शोधपत्रको तथ्याङ संकलनका क्रममा महत्वपूर्ण सहयोग प्रदान गर्नुहुने इन्द्रपुर गा.वि.स., मोरङ जि.वि.स., श्री सुकुना उ.मा.वि. र श्री महेन्द्र मा.वि.परिवार, दलित समन्वय समिति, इन्द्रपुर र अन्य विभिन्न संघ संस्थाहरुलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । मेरो शोधपत्र लेखनको क्रममा सहयोग पुऱ्याउनुहुने श्री जनता उ.मा.वि. मधुवन सुनसरीका सम्पूर्ण शिक्षक साथीहरु र निकटवर्ती मित्रहहरू सुन्दर भट्ट, अकेला यात्री, सरोज दर्नाल लगायत अन्य सम्पूर्ण मित्रहरुप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

मेरो शैक्षिक उन्नयन र उज्जवल भविष्यको लागि हरबखत प्रेरणा र अवसर प्रदान गर्नुहुने पुज्य बाबा आमाप्रति सदा ऋणी छु साथै शैक्षिक सफलताको लागि निरन्तर प्रेरणा हौसला र महत्वपूर्ण सहयोग गर्ने श्री राज्यलक्ष्मी मा.वि. उवुँ, ओखलढुङ्गाकी शिक्षक तथा मेरी प्यारी जीवन संगिनी सुनिता सुन्दासप्रति विशेष आभार प्रकट गर्दछु । मेरो हरकदममा सहयोग गरी उज्वल भविष्यको कामना गरिरहनुहुने मेरा आदरणीय दाजु-भाउजूहरु, दिदीहरु र प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रुपमा सहयोग गर्ने सबै महानुभावहरुप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यमा कम्प्युटर टाइपमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने वि.एल चौधरी र न्यू प्रकृति फोटोकपीलाई हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

सन्तोष सुन्दास

२०७३ पौष

शोधसार (ABSTRACT)

नेपालका दलित समुदाय आर्थिक तथा शैक्षिक क्षेत्रमा पछाडि परेका छन् । आर्थिक रुपमा अत्यन्त कमजोर सामाजिक रुपमा तिरस्कार र भेदभावपुर्ण जिवन बिताउन बाध्य देखिन्छन । शिक्षा आर्जनमा पनि उनिहरू अन्य समुदाय भन्दा पछाडी नै देखिन्छन । यस अध्ययनको प्रमुख उद्देश्य दलितजातिहरूको आर्थिक तथा शैक्षिक अवस्था पत्ता लगाउनु र दलितहरू वीचको आर्थिक तथा शैक्षिक असमानताको तुलना गर्नु हो । यो शोध पत्रमा मोरङ जिल्लाको इन्द्रपुर गा.वि.स.का दलितहरूको आर्थिक तथा शैक्षिक अवस्था पत्ता लगाउन र यि दलितहरू वीचकै आर्थिक तथा शैक्षिक असमानताको तुलना गर्नमा केन्द्रित रहेको छ ।

शोध कार्यलाई पुर्णता दिने क्रममा उद्देश्य मुलक तथ्याङ्क प्राप्तिका लागि स्थलगत सर्वेक्षण, प्रश्नावली, अन्तर्वार्ता, अवलोकन र रुजुसूचि जस्ता साधनहरूको प्रयोग गरिएको छ ।

अध्ययनको प्रमुख उद्देश्य प्राप्त गर्नका लागि यस अध्ययनमा दलितहरूको जनसांख्यिक विवरण पहिचान गर्दै आर्थिक अवस्था पत्ता लगाउन दलितहरूको पेशा व्यवशाय, भुमिको वितरण, खाद्यान्न प्रर्याप्तता, बार्षिक आय-व्ययको स्थितिलाई विश्लेषण गरिएको छ । त्यस्तै शैक्षिक अवस्था पत्ता लगाउन दलितहरूको शैक्षिक अवस्था,दलित बालबालिकाहरूको शैक्षिक अवस्था, विद्यालयमा भर्ना भएका विद्यार्थीहरूको भर्ना विवरण, विद्यालय जानबाट बञ्चित बालवालिकाहरूको विवरण आदि विश्लेषण गरिएको छ । दलितहरू वीचको आर्थिक तथा शैक्षिक असमानताको तुलना गर्दा जातिगत रुपमा भुमिको वितरण, जातिगत रुपमा आय-व्ययको विवरण, जातिगत रुपमा भर्ना भएका दलित बालवालिकाहरूको विवरण, जातिगत रुपमा दलित बालवालिकाहरूको शैक्षिक परिणाम र दलित बालवालिकाहरूको माध्यमिक तहको प्रवाहदरको विश्लेषण गरिएको छ ।

मोरङ जिल्लाको इन्द्रपुर गा.वि.स.को कुल जनसंख्या २६,१४२ छ जसमा दलितहरूको जनसंख्या २००२ (४४९ घर परिवार) रहेको छ तीनै ४४९ दलित घरपरिवारलाई अध्यायन क्षेत्रको जनसङ्ख्या मानी प्रत्येक जातीबाट कम्तिमा २० प्रतिशत प्रतिनिधित्व हुने गरी गोलाप्रथाबिधिबाट ९० दलित घरपरिवार छनोट गरिएको छ । दलित बालवालिकाहरूको शैक्षिक तथ्याङ्क संकलनका लागि यसै गा.वि.स. भित्र पर्ने श्री सुकुना उ.मा.वि. र श्री महेन्द्र मा.वि. लाई छानिएको छ । यस अध्ययन अनुसार अध्ययन क्षेत्रमा

सक्रिय जनसंख्या (१५–५९ बर्ष) ५२ प्रतिशत र निश्क्रिय जनसंख्या ४८ प्रतिशत रहेको छ । ४ जनासम्म परिवारका सदस्यहुने घरपरिवार संख्या ३४.४ प्रतिशत, ५–६ जनासम्म परिवारका सदस्यहुने घरपरिवार संख्या ४१.१ प्रतिशत र ७ जना वा सोभन्दा बढी परिवारका सदस्यहुने घरपरिवार संख्या २४.५ प्रतिशत रहेको पाईयो । दलित घरपरिवारको मुख्य पेशा मजदुरी भएकोले ४१.१ प्रतिशत दलितहरू यसमा समावेश भएका छन । त्यस्तै वैदेशिक रोजगारीमा २२.२ प्रतिशत, टेलरिङ ९ प्रतिशत, ज्वेलर्श/आरन ५.६ प्रतिशत, नोकरी ५.६ प्रतिशत, व्यापार ४.४ प्रतिशत, ड्राईभिङ्ग ४.४ प्रतिशत, कृषि ३.३ प्रतिशत, ट्वाइलेट सफा गर्ने २.२ प्रतिशत र लुगाा धुने पेशामा लागेका २.२ प्रतिशत रहेको पाईयो । नमुनामा परेका घरपरिवारको भु–स्वामित्वको अवस्थालाई हेर्दा भुमिहिन ४३.३ प्रतिशत, ५–१० धुर २५ प्रतिशत, ११–१९ धुर १६.७ प्रशित र १ कठ्ठा वा सो भन्दा बढी १४.४ प्रतिशत रहेको पाईयो । बार्षिक आय व्यय विवरण हेर्दा रु ३० हजार भन्दा कम आम्दानी गर्ने ४५.६ प्रतिशत, रु. ३०–४० हजार बार्षिक आम्दानी गर्ने ८.९ प्रतिशत रु. ४०–५० हजार बार्षिक आम्दानी गर्ने २० प्रतिशत र रु ५० हजार भन्दा बढी बार्षिक आम्दानी गर्ने २५.५ प्रतिशत रहेको पाइयो । त्यस्तै व्यय तर्फ बार्षिक रु. ३० हजार भन्दा कम ३७.८ प्रतिशत, रु. ३०–४० हजार बार्षिक व्यय गर्ने १५.५ प्रतिशत, रु. ४०–५० हजार बार्षिक व्यय गर्ने १८.९ प्रतिशत र रु. ५० हजार भन्दा बढी खर्च गर्ने २७.८ प्रतिशत घरपरिवार पाईयो । दलित साक्षरता प्रतिशत हेर्दा पुरुष ५७.६ प्रतिशत, महिला साक्षरता ४६.३ प्रतिशत र कुल ५१.९ प्रतिशत दलितहरू साक्षर रहेको पाईयो । नमुनामा परेका दलितहरूको तहगत शैक्षिक अवस्था हेर्दा उच्च शिक्षा ३ प्रतिशत, उ.मा.वि. ६.३ प्रतिशत, एस.एल.सी. १८ प्रतिशत र ८ कक्षासम्म र साधरण गरी ७२.६ प्रतिशत रहेको पाईयो ।

अध्ययन क्षेत्रमा माध्यमिक तहको उमेर समुह (१४–१५ बर्ष) का ३० जना र सो समुहभन्दा माथि (१६–१८ बर्ष) का ४४ जना गरी कुल ७४ जना बालवालिकाहरू रहेको पाईयो । जसमा (१४–१५) बर्षका २५ जना र (१६–१८) बर्षका ३३ जना गरी कुल ५८ जना बालवालिकाहरू विद्यालयमा भर्ना भएको पाईयो भने यी दुई उमेर समूहका १६ जना बालवालिका विद्यालय जानबाट बञ्चित रहेको पाईयो । दलितहरूको आर्थिक अवस्था तुलना गर्न भूमिको वितरण र बार्षिक आयलाई आधार मान्दा यी गा.वि.स.का दलितहरू कामी, दमाई, सार्की, मुसहर, धोवी, बातर, तत्मा र डोम जातिमध्ये कामी जातिको सबैभन्दा राम्रो आर्थिक अवस्था भएको पाईयो । विद्यालयमा भर्ना भएका विद्यार्थी संख्या र उनिहरूको शैक्षिक परिणामलाई हेर्दा कामी जातिकै विद्यार्थीहरू अगाडि रहेको पाइयो ।

बिषय सूची (TABLE OF CONTENTS)

विषय वस्तु	पेज नं.
सिफारिस पत्र (Letter of Recommendation)	i
स्वीकृति पत्र (Letter of Approval)	ii
कृतज्ञता ज्ञापन (Acknowledgement)	iii
शोधसार (Abstract)	iv
विषय सुचि (Table of Contents)	vi
तालिका सुचि (List of Table)	x
चित्र सुचि (List of Figure)	xii
संक्षिप्त शब्दको पुरा रुप (List of Abbreviations and Acronyms)	xiii
अध्याय : एक (CHAPTER : ONE)	
१. परिचय (Introduction)	
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि (Background of the Study)	१
१.२ समस्याको कथन (Statement of the Problem)	५
१.३ अध्ययनको उद्देश्य (Objective of the Study)	७
१.४ अध्ययनको औचित्य (Significance of the Study)	७
१.५ अध्ययनको सीमा (Limitations of the Study)	८
अध्याय : दुई (CHAPTER : TWO)	
२. सम्बन्धित अध्ययनको पुनरावलोकन (Review of Related Literature)	
२.१ सन्दर्भ साहित्यको पुनरावलोकन	९
२.१.१ सैद्धान्तिक पृष्ठभूमि (Theoretical Background)	१०
२.१.२ पूर्व अध्ययनको समीक्षा (Review of Related Literature)	१०
२.२ अनुसन्धान अन्तर (Research Gap)	१२
अध्याय : तीन (CHAPTER : THREE)	
३. अनुसन्धान विधि (Research Methodology)	

३.१ अनुसन्धान ढाँचा (Research Design) १३

३.२ तथ्याङ्कको स्रोत (Source of Data) १३

३.२.१ प्राथमिक स्रोत (Primary Sources) १३

३.२.२ द्वितीय स्रोत (Secondary Sources) १३

३.३ जनसङ्ख्या र नमूना छनौट (Population and Procedure of Sampling) १४

३.४ तथ्याङ्क संकलनका साधनहरू (Tools of Data Collection) १४

३.४.१ प्रश्नावली (Questionnaire) १५

३.४.२ अवलोकन फारम / निर्देशिका (Observation Form) १५

३.५ तथ्याङ्क सङ्कलनका तरिकाहरू (Method of Data Collection) १५

३.५.१ अन्तर्वार्ता (Interview) १५

३.५.२ अवलोकन (Observation) १५

३.६ तथ्याङ्क विश्लेषण (Data Analysis) १५

अध्याय : चार (CHAPTER : FOUR)

४. अध्ययन क्षेत्रको परिचय (Introduction to the Study Area)

४.१ मोरङ जिल्लाको परिचय (Introduction of Morang District) १६

४.२ इन्द्रपुर गा.वि.स.को परिचय (Introduction of Indrapur V.D.C.) १७

४.३ जनसाङ्ख्यिक अवस्था (Demographic Status) १८

४.४ आर्थिक अवस्था (Economic Status) २१

४.५ शैक्षिक अवस्था (Educational Condition) २५

४.६ स्वास्थ्य तथा खानेपानीको अवस्था (Situation of Health and Drinking Water) २७

४.७ यातायात, सञ्चार तथा उर्जाको अवस्था (Situation of Transportation, Communication and Energy) २८

अध्याय : पाँच (CHAPTER : FIVE)

५. तथ्याङ्कको प्रस्तुतीकरण र विश्लेषण (Presentation and Analysis of Data) ३०

अध्ययन क्षेत्रका दलित घरपरिवारको जनसाङ्ख्यिक, आर्थिक तथा शैक्षिक विशेषताहरू (Demographic, Economic and Educational Characteristics of Dalit Family in the Study Area) ३०

५.१ नमूना छनौटमा समावेश जनसङ्ख्याको विशेषताहरू (Demographic Characteristics of Sampling) ३०

५.१.१ जातजातिको आधारमा जनसङ्ख्याको वितरण (Population Distribution on the Basis of Ethnic) ३१

५.१.२ उमेर र लिङ्गको आधारमा जनसङ्ख्याको वितरण (Population Distribution on the Basis of Age and Sex) ३२

५.१.३ परिवारको आकार (Size of Family) ३३

५.२ दलितहरुको आर्थिक अवस्था (Economic situation of Dalits) ३४

५.२.१ पेशा व्यवसाय (Occupation) ३४

५.२.२ भूमिको वितरण (Land Distribution) ३६

५.२.३ पशुपालन (Animal husbandry) ३६

५.२.४ खाद्यान्न पर्याप्तता (Food grain Sufficiency) ३७

५.२.५ वार्षिक आयव्ययका (Situation of Annual Income Expenditure) ३८

५.३ दलितहरुको शैक्षिक अवस्था (Educational Situation of Dalits) ४०

५.३.१ दलितहरु जातिको साक्षरता (literacy Situation of Dalits) ४२

५.३.२ दलित बालबालिकाहरूको शैक्षिक अवस्था (Educational Situation of Dalit Children) ४२

५.३.२.१ इन्द्रपुर गा.वि.स.का दलित घरपरिवारका विद्यालय जाने उमेर समूहका बालबालिकाहरू (The Children of School Age Group of Dalit families from Indrapur V.D.C.) ४३

५.३.२.२ विद्यालय भर्ना भएका दलित बालबालिकाहरूको विवरण (Details of the Dalit Children Enrolled in School) ४३
५.३.२.३ माध्यामिक तहमा विद्यालय जानबाट बञ्चित दलित बालबालिकाहरू (Dalit Children Deprived of Secondary Education) ४५
५.३.२.४ दलित वालवालिकाहरूको शैक्षिक समस्या र समाधानका उपायहरू (The Educational Problem of Dalit Children's and Method of Solves) ४६
५.४ दलितहरूको आर्थिक तथा शैक्षिक असमानता (Economic and Educational Inequality of Dalit) ४९
५.४.१ जातिगत आधारमा बार्षिक आम्दानीको स्थिति (The Situation of Annual income on the Basis of Caste) ४९
५.४.२ जातिगत आधारमा भूमिको वितरण (Land Distribution on the Basis of Caste) ५३
५.४.३ जातिगत रूपमा भर्ना भएका दलित विद्यार्थीहरूको विवरण (Detail of Dalit Children Enrolled on the Basis of Caste) ५४
५.४.४ दलित बालबालिकाहरूको शैक्षिक परिणाम सम्बन्धी विवरण (Detail of the Educational Result of Dalit Children) ५५
५.४.५ दलित बालबालिकाहरूको माध्यमिक तहको प्रवाहदर (The Flow Rate of Dalit Children in Secondary Level) ५६

अध्याय : छ (CHAPTER : SIX)

६. सारांश, निष्कर्ष र सुझावहरू (Summary, Conclusions and Recommendations) **५८**
६.१ सारांश (Summary) ५८
६.२ निष्कर्ष (Conclusion) ६१
६.३ सुझावहरू (Recommendations) ६३

सन्दर्भ सामग्रीहरू (References) ६५
परिशिष्ट (Appendices) ६६

तालिका सूची (LIST OF TABLES)

तालिका ४.१ : इन्द्रपुर गा.वि.स.को वडागत जनसङ्ख्या र घरपरिवार सङ्ख्या, २०६८ १८

तालिका ४.२ : जातीय बनावटका आधारमा इन्द्रपुर गाविसको जनसङ्ख्या वितरण, २०६८ १९

तालिका. ४.३ : इन्द्रपुर गाविसको पेशागत विवरण, २०६८ २१

तालिका ४.४: इन्द्रपुर गाविसका घरपालुवा पशुपंक्षी विवरण,२०६८ २२

तालिका ४.५ : इन्द्रपुर गाविसका घरपरिवारले स्वास्थ्य सुविधा लिने ठाउँको विवरण, २०७० २७

तालिका ५.१: इन्द्रपुर गा.वि.स. का दलित जातिहहरूको जनसङ्ख्या वितरण, २०६९ ३१

तलिका ५.२ : इन्द्रपुर गा.वि.स.का दलित घर परिवारको उमेर तथा लिङ्ग अनुसारको जनसङ्ख्या २०६९ ३२

तलिका ५.३ : दलित घरपरिवारका आकार सम्बन्धी विवरण, २०७० ३३

तलिका ५.४ : दलित जातिको पेशा व्यवसाय विवरण, २०६९ ३४

तालिका ५.५ : इन्द्रपुर गा.वि.स.का दलित घरपरिवारहहरूको भूमिको विवरण, २०६९ ३६

तालिका ५.६ : इन्द्रपुर गा.वि.स.का दलित घरपरिवारहहरूको पशुपंक्षी विवरण, २०६९ ३७

तालिका ५.७ : इन्द्रपुर गा.वि.स.का दलित घरपरिवारको खाद्यान्न पर्याप्तता महिना तथा घरपरिवार सङ्ख्या २०६९ ३८

तालिका ५.८ : इन्द्रपुर गा.वि.स.का दलित जातिको वार्षिक आय विवरण-२०६९ ३९

तालिका ५.९ : इन्द्रपुर गा.वि.स.का दलित जातिको वार्षिक व्यय विवरण, २०६९ ३९

तालिका ५.१० : इन्द्रपुर गा.वि.स.का ५ वर्षमाथिका दलित जातिको शैक्षिक स्थिति, २०६९ ४१

तालिका ५.११ : इन्द्रपुर गा.वि.स.का साक्षर दलितहहरूको तहगत शैक्षिक अवस्था, २०६९ ४१

तालिका ५.१२ : इन्द्रपुर गा.वि.स.का दलित बालबालिकाहहरूको विवरण, २०६९ ४३

तालिका ५.१३ : विद्यालय भर्ना भएका दलित बालबालिकाहहरूको विवरण-२०६९ ४४

तालिका ५.१४ : विद्यालय जाने उमेर समूहका विद्यालय जाने र विद्यालय जानबाट वञ्चित दलित बालबालिकाहहरूको विवरण-२०६९ ४५

तालिका ५.१५ : इन्द्रपुर गा.वि.स.का दलितहहरूको बार्षिक आम्दानी विवरण :२०६९ ४९

तालिका ५.१६ : इन्द्रपुर गा.वि.स.का दलितहहरूको वार्षिक आम्दानी वितरण, २०६९ ५१
तालिका ५.१७ : इन्द्रपुर गा.वि.स.का दलितहहरूको भूमि सम्बन्धी वितरण, २०६९ ५३
तालिका ५.१८ : जातिगत हरूपमा भर्ना भएका दलित विद्यार्थीहहरूको विवरण, २०६९ ५४
तालिका ५.१९: दलित बालबालिकाहहरूको शैक्षिक परिणाम सम्बन्धी विवरण, २०६९ ५६
तालिका ५.२० : इन्द्रपुर गा.वि.स.का दलित बालबालिकाहहरूको माध्यमिक तहको प्रवाहदर (कक्षा ९ र १०) ५७

चित्र सूची (LIST OF FIGURE)

चित्रं ५.१ :	इन्द्रपुर गा.वि.स. का दलित जातिहहरूको जनसङ्ख्या वितरण	३२
चित्र ५.२ :	दलित जातिको पेशा व्यवसाय विवरण	३५
चित्र ५.३ :	विद्यालय भर्ना भएका दलित बालबालिकाहहरूको विवरण	४५
चित्र ५.४ :	विद्यालय जाने र विद्यालय जानबाट वञ्चित दलित बालबालिकाहहरूको विवरण	४६
चित्र ५.५ :	लोरेन्ज वक्र	५२
चित्र ५.६ :	जातिगत हरूपमा भर्ना भएका दलित विद्यार्थीहहरूको विवरण	५५

संक्षिप्त शब्दको पूरा रूप (ABBREVIATION)

उ.मा.वि.	:	उच्च माध्यमिक विद्यालय
क्र.स.	:	क्रम.संख्या
गा.वि.स.	:	गाउँ विकास समिति
जि. वि.स.	:	जिल्ला विकास समिति
नि.मा.वि.	:	निम्न माध्यमिक विद्यालय
प्र. अ.	:	प्रधानाध्यापक
प्रा.द.अ.म.	:	प्राकृतिक स्रोतको लागि दलित अधिकार मञ्च
प्रा.डा.	:	प्राध्यापक डाक्टर
प्रा.वि.	:	प्राथमिक विद्यालय
मा.वि.	:	माध्यमिक विद्यालय